

*The world is multicultural, it is constantly changing and developing and therefore language education is an important means that promotes dialogue of cultures in the world and creates consciousness of a person and his ability to be mobile in society. The article is focused on the problems of multicultural education, its place in the modern higher educational system and the connection with the training of future philologists. The base of multicultural education is a representation of the variability of cultures, preparation of learners to interact with multicultural world. In multicultural education the main attention is given to the culture that has universal significance, promotes personal development and establishes friendly cooperation at international, interpersonal and national levels. For professional and personal development of future specialists in philology as subjects of dialogues of cultures, carriers of multicultural values compulsory master multicultural competence. We open the ways of formation multicultural competence by foreign language and give the examples of educational communicative situations and tasks on multicultural issues. Thus, multicultural education of future philologists is based on the interaction of different cultures, develops and maintains the diversity of cultural values, introduces the ethnical achievements of different nations, forms multicultural competence. Prospects for further research we see in implementing acmeological approach in improving the multicultural component of professionalism philologist.*

***Multicultural education, the dialogue of cultures, future philologist, ulticultural competence, means of language.***

УДК 378.147

## **ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ «АВТОНОМНЕ НАВЧАННЯ»**

**Є.С. Іжко, викладач**

*Стаття присвячена проблемі генези концепції навчання автономії. У статті висвітлюються зміни у філософії освіти, теорії навчання мови, політичних переконань і вказується на необхідність адаптації до швидких змін у технології. Визначені фактори, що пояснюють виникнення інтересу до автономії у сфері освіти. Підкреслюється важливість афективних, соціальних і психологічних факторів у вивченні мови. У статті робиться висновок, що автономне навчання тісно пов'язане з іншими стратегіями навчання.*

***Автономія, розвиток, визначення факторів, підстави, стратегії, відповідальність, самостійність.***

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Однією з головних цілей вищої освіти в сучасній дійсності є надання студентам знань і нави-

чок, що дозволяють їм ефективно самостійно регулювати свій процес навчання. Тому автономне навчання стало популярною темою в мовній освіті. При цьому постає проблема дослідження ґенези поняття автономного навчання.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Останнім часом спостерігається підвищення уваги до навчальної автономії, самоорганізованого навчання, самопідготовки та індивідуальної системи, незалежного вивчення іноземних мов.

Літл Д. [9] описав автономію як 'buzz-word' 1990 – х років, а Венден А. [16] стверджував, що мало хто з викладачів не погодиться з важливістю допомагати студентам, які вивчають мову, стати більш автономними.

**Мета статті.** Метою статті є ретроспективний аналіз поняття «автономне навчання», його розвитку і становлення.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Причину зростання інтересу до автономії як освітньої мети можна вбачати у змінах, які відбулися в 20 столітті (особливо починаючи з другої світової війни, коли ідеї автономії і самоуправління стали пильно спостерігатися та аналізуватися) в області соціальних наук, психології, філософії та політології.

Пембертон Р. [14] висвітлює зміни в філософії освіти, в теорії вивчення мов, політичних переконаннях та вказує на необхідність адаптуватися до швидких змін в сферах технології, комунікацій та зайнятості й визнати, що вміння вчитися зараз важливіше, ніж знання, враховуючи можливості розширення освітніх послуг, що надаються технічним розвитком, і в той же час скорочення витрат.

Важливими вважаємо визначені Греммо М. [6] такі фактори, які пояснюють виникнення інтересу до автономії у навчанні:

1. Реакція проти біхевіоризму в медицині, політиці, музиці, поезії, освіті, психології, педагогіці, філософії і лінгвістиці.
2. Сприйняття «автономії» як освітнього ідеалу, з прямим впливом на освіту дорослих в Європі.
3. Зміни в технології, що сприяють поширенню автономії.
4. Зростання інтернаціоналізму, починаючи з другої світової війни.
5. Дорослі учні та різні освітні потреби, в результаті чого виникли гнучкі навчальні програми з різним ступенем централізації студента та самоуправління.

6. Комерціалізація надання мовних знань разом з рухом підвищення свідомості споживачів, що призводить до студентів-споживачів, які роблять обґрунтований вибір на ринку.

7. Збільшення кількості студентів, що призводить до розвитку нових освітніх структур для роботи з великою кількістю учнів. Таким чином, вважаються корисними деякі форми самостійного навчання з інституційною підтримкою у формі консультування та ресурсних центрів.

Слід відмітити, що дискусія стосовно автономії стала популярною темою в сфері викладання іноземних мов [5, 8, 9, 11, 16], головною метою автономії є допомога студентам стати більш незалежними в тому, як вони мислять, вчаться та поведуть себе. Такий підхід часто характеризується

напругою між відповідальністю та свободою від обмежень, між індивідуальністю та суспільністю, між розгляданням вивчення мови як засобу для досягнення мети (автономія для вивчення мови) та як самоціль (вивчення мови для автономії) [2]. Ця загальна дискусія породила два взаємопов'язані напрями досліджень. Перший з них (переважно в Європі) розглядає навчальну автономію як основну умову навчання за межами школи в демократичному суспільстві [5, 8, 10], в той час як другий підхід (переважно в Америці) зосереджений на відкритті «секрету» успішного вивчення мови, підкреслюючи важливість навчальних стратегій та навчання вчитися [13, 16].

Діккенсон Л. [5] вказує п'ять причин, які говорять на користь автономії у вивченні мови: 1) практична причина, 2) індивідуальні відмінності серед учнів, 3) освітні цілі, 4) мотивація, 5) навчання як вивчати іноземні мови.

Котеролл С. [4] виділяє філософські, педагогічні та практичні причини:

1. філософські причини: переконання, що учні мають право робити вибір щодо їх навчання, необхідність підготувати учнів до мінливого майбутнього, в якому незалежність у навчанні буде мати життєво важливе значення для ефективного функціонування в суспільстві;

2. педагогічні причини: дослідження показали, що дорослі навчаються більш ефективно, коли вони проконсультовані стосовно вимірів заняття таких як темп, послідовність, спосіб навчання та зміст того, що вони вивчають;

3. практичні причини: учні, які беруть участь у виборі та прийнятті рішень стосовно аспектів програми, відчують себе більш захищеними та впевненими під час свого навчання.

Бензон П. та Фоллер П. [2] визначають три взаємопов'язані тенденції в мовній освіті, вказуючи на розумність впровадження автономного навчання:

1. Індивідуалізація: автономне вивчення мови асоціюється з індивідуалізацією та ідеєю, що кожен учень має свій власний стиль навчання, індивідуальні здібності та потреби. Останні, «конструктивістські, припускають, що учні конструюють свої власні системи знань, тому що досвід фільтрується через «персональні конструктивні системи» [10]. Літл Д., Вольф Д. [10, 17] розширили це використання конструктивної психології, щоб встановити, що аудиторне навчання – це сукупність персональних конструктивних систем, всі вони мають щось спільне, але в той же час вони мають власну індивідуальність.

Дітер Вольф [17] наголошував, що поняття теорії навчання когнітивно та конструктивно орієнтованої психології надають стратегічній поведінці учня центральне значення. Навчання розглядається як активна діяльність, яка повинна виконуватися учнем самостійно. Учень конструює своє знання з запропонованої інформації – навчання розглядається як "творчий конструктивний процес".

2. Особистісноорієнтоване навчання: загальна тенденція мовної освіти орієнтації на особистість.

3. Зростаюче визнання політичного характеру вивчення мови: такі терміни, як «ідеологія» і «розширення прав і можливостей» увійшли в стандартний словник теорії мовної освіти, відображаючи зростаючий інтерес до соціального залучення у вивченні мови та культурного агресивного характеру більшості підходів у вивченні мови.

Підсумовуючи напрацювання вчених [5,8,10], можна виділити інші причини для впровадження навчальної автономії:

1. збільшення інтересу до навчання;
2. активне, незалежне ставлення до навчання та незалежне виконання навчальної задачі вигідно для навчання, персональне втручання в прийняття рішень призводить до більш ефективного навчання;
3. коли учень встановлює порядок денний, навчання стає більш сконцентрованим та цілеспрямованим, і, отже, більш ефективним як негайно, так і в довгостроковій перспективі;
4. коли відповідальність за процес навчання лежить на учні, то не треба вибудовувати бар'єри, які часто існують в традиційних освітніх структурах під керівництвом викладача;
5. без таких бар'єрів учні не мають проблем в передачі своєї автономної поведінки в інші сфери життя, і це зробить їх більш корисними членами суспільства та більш ефективними учасниками демократичного процесу.

Педагогічне поняття для автономного навчання виникло в школах і університетах Європи та Сполучених Штатів вже наприкінці 60-х років 20-го століття. Документально навчальна автономія вперше згадується в опублікованій 1981 році доповіді Холека Х. Він визначає «автономію» як «здатність взяти на себе відповідальність за своє власне навчання» [8, с.3].

Незважаючи на те, що Холек Х. розглядав автономію як атрибут учня, термін також використовувався для опису навчальних ситуацій. У своїй книзі про самоосвіту Діккенсон визначає автономію як ситуацію, в якій учень несе повну відповідальність за всі рішення, які пов'язані з його навчанням та виконання цих рішень [5].

На відміну від Холека Х. [8], який розглядав автономію у навчанні з точки зору уміння організації свого навчання: планування, вибору матеріалів тощо, Літтл Д. [10] акцентував увагу на психологічному елементі автономного учня. Він також стверджував, що навчальна автономія залежить від якості «педагогічного діалогу» між викладачем та студентом.

Таким чином, психологічний підхід Літтела Д. [10] викликав наступне питання: з чого складається автономне навчання? Відображаючи концепт, що поведінка автономного учня може приймати різноманітні форми, залежно від їх віку, рівня знань, цілей тощо, Ньюнен Д. [12] виділив п'ять рівнів автономії: свідомість, участь, заглиблення, творіння, трансцендентальність.

Слід відмітити, що наприкінці 80-х та в 90-х роках в мовній освіті стала розповсюджуватися практика автономного навчання. Це сприяло розвитку навчальних стратегій.

Стратегії навчання поступово стали важливою вимогою і невід'ємною частиною автономного навчання. Венден А. і Рубін Д. [16] були одними з перших вчених, які визначили поняття «навчальні стратегії» та запропонували їх класифікацію.

Рампілльон У. [3] наголошує, що про автономне навчання слід говорити в тому випадку, якщо учні приймають самостійні рішення стосовно їх навчального процесу. Як основні принципи автономного навчання Рампілльон У. згадує вміння планувати і аналізувати своє навчання. Таким чином, навчальна автономія тісно пов'язана зі стратегіями навчання.

### **Визначення поняття автономного навчання**

| <b>Автор</b>      | <b>Визначення</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Холек Х.[8]       | Здатність взяти на себе відповідальність за своє власне навчання. Це – не природня здатність, її треба розвивати або «природніми» засобами, або (як часто трапляється) систематичним формальним навчанням.                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Діккенсон Л.[5]   | Повна відповідальність за своє навчання, яка виконується без участі викладача або педагогічних матеріалів.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Літл Д.[9]        | Здатність до відокремлення, критичного міркування, прийняття рішень та незалежних дій.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| Венден А.[16]     | Успішні та розумні учні мають навчитися, як їм вчитися. Вони знайомляться з навчальними стратегіями та способами навчання, які дають їм можливість впевнено, гнучко та відповідним чином використовувати ці знання та уміння незалежно від викладача. Лише тоді вони - автономні.                                                                                                                                                                                                        |
| Котеролл С.[4]    | Ступінь навчання, в якій учні демонструють здатність використовувати набір тактик для отримання контролю над їх навчанням                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| Бензон Ф.[1]      | Право того, хто вчиться, самому визначати напрямки процесу навчання                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Літлвуд В. [11]   | Ми можемо визначити автономну особистість як таку, яка має незалежну здібність робити та здійснювати свій вибір, який керує її діями. Ця здатність залежить від двох головних компонентів: здібності та готовності. Здібність залежить від володіння як знаннями про альтернативи, з яких треба обирати, так і необхідними навичками, щоб здійснювати свій вибір належним чином. Готовність залежить від наявності як мотивації, так і впевненість взяти відповідальність за свій вибір. |
| Рампілльон У. [3] | Автономне навчання – це навчання, основні принципи якого полягають в умінні планувати і аналізувати своє навчання. Важливою умовою автономного навчання є знання стратегій навчання.                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| Біммель П.[3]     | Автономне навчання – активно організований і регульований учнем процес здобуття та переробки інформації емпіричним способом, орієнтований на конкретні дії.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| Вольф Д. [17]     | Автономне навчання – це навчання, в якому учні повинні мати навички та знати стратегії та техніки навчання, щоб у випадку необхідності вони могли взяти своє навчання у власні руки                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |

Не можна заперечувати важливість афективних, соціальних і психологічних факторів у придбанні мови. Визнання цих факторів знайшло

своє відображення у зростанні уваги до учня як центрального агента в процесі навчання, і у визнанні того, що такий підхід може сприяти більш ефективному та дієвому навчанню.

Тому в 1980-х та 1990-х роках виникли численні орієнтовані на студента підходи в мовній освіті, всі вони ставлять автономію та незалежність серед своїх цілей: особистісноорієнтована програма Ньюнан Д. [12], навчальний тренінг [5], тренінг навчальних стратегій [2, 13, 16]

Ще з 70-х років автономне навчання асоціювалося з індивідуалізацією у навчанні. Райлі П. [15] написав численні твори в області індивідуалізації і автономії. Він стверджував, що ці поняття пов'язані між собою ідеєю фокусування на особистість.

Для Холека Х. [8], Літтла Д. [9] та Літтлвуда В. [11] автономія – це здатність, яку треба набути (навчатися як вчитися) та є відокремленою від навчання, яке має місце, коли автономія вже набута (що Холек Х. визначає як саморегульоване навчання). Таке набуття автономії об'єднує два різних процеси. Перший з них – це поступовий процес, який заставляє учня відмовитися від наступних ідей:

1. існує тільки єдиний ідеальний метод,
2. викладач володіє цим методом,
3. знання рідної мови не має значення у вивченні іноземної,
4. досвід, який був набутий під час вивчення інших дисциплін не можна трансформувати навіть частково,
5. він/вона не зможе приймати будь-які дійсні оцінки результатів роботи.

Другий процес Холека Х. [8] складається з набуття знань, які потрібні для того, щоб взяти відповідальність за своє навчання.

Холек Х. [8] та Ліttl Д. [10] також розглядають автономію як здатність, «автоматизацію» «спосіб придбання таких здібностей, які є важливими для виконання саморегульованої навчальної програми» [9]. Діккенсон Л. [5] розширив ці можливості, включив ставлення до навчання.

Бензон Ф. [1] об'єднав ці відмінності в три головні класифікації навчальної автономії у вивченні мови. Бензон Ф. [1] розрізняє технічну, психологічну та політичну автономію. Технічна автономія – це акт вивчення мови поза рамками навчального закладу і без втручання викладача. Психологічна автономія – здатність брати на себе більше відповідальності за власне навчання; внутрішні перетворення індивідуума, які можуть бути підтримані ситуаційною автономією, незалежно від неї. Політична автономія: контроль над процесом та змістом навчання.

Для унаочнення представили визначення поняття автономного навчання в таблиці.

**Висновки.** Проаналізувавши праці дослідників, можна зробити висновки, що автономне навчання розглядається під різними кутами зору, зокрема, як:

- а) ситуації, в яких студенти навчаються повністю самостійно [8];
- б) пакет навичок і умінь, якими оволодівають студенти [3, 13, 16];
- в) перенесення відповідальності за процес навчання на студента [5]

г) право того, хто вчиться, самому визначати напрямки процесу навчання [1].

Але незважаючи на розбіжності в тлумаченні цього поняття, не підлягає сумніву той факт, що поступово основна мета освіти стала передбачатися в тому, щоб розвивати в студентах здатність приймати власні рішення щодо свого навчання та взагалі до життя.

### Список літератури

1. Benson, P. (1996). Concepts of autonomy in language learning. In R. Pemberton, S.L. Edward, W.W.F. Or, and H.D. Pierson (Eds.). *Taking Control: Autonomy in Language Learning*. Hong Kong: Hong Kong University Press. p. 27-34.
2. Benson, P. & Voller, P. *Autonomy and Independence in Language Learning*. Harlow: Longman.
3. Bimmel, Peter; Rampillon, Ute. *Lernerautonomie und Lernstrategien*. München: Goethe-Institut, 2000 – 208 S.
4. Cotterall, S. (1995a). Developing a course strategy for learner autonomy. *English Language Teaching Journal*, 49/3, 219-227.
5. Dickinson, L. (1988). Learner training. In A. Brookes & P. Grundy (eds.) *Individualization and Autonomy in Language Learning*. ELT Documents, 131. London: Modern English Publications and the British Council, pp. 45-53.
6. Gremmo, M-J. (1995). Autonomy, self-direction and self-access in language teaching and learning: the history of an idea. *System* 23/2, 151-164.
7. Harding-Esch, E. (Ed.). (1976). *Self-Directed Learning and Autonomy*. Cambridge: Department. of Linguistics, University of Cambridge.
8. Holec, H. (1981). *Autonomy in foreign language learning* (first published 1979, Strasbourg: Council of Europe). Oxford: Pergamon – pp. 3- 7.
9. Little, D. (1991). *Learner Autonomy 1: Definitions, Issues and Problems*. Dublin: Authentik.
10. Little, D. (1995). Learning as dialogue: the dependence of learner autonomy on teacher autonomy. *System* 23/2, 175-181.
11. Littlewood, W. (1996). "Autonomy": an anatomy and a framework. *System*, 24/4, 427-435.
12. Nunan, D. (1996). Towards autonomous learning: some theoretical, empirical and practical issues. In R. Pemberton, S.L. Edward, W.W.F. Or, and H.D. Pierson (Eds.), *Taking Control: Autonomy in Language Learning*. Hong Kong: Hong Kong University Press. 13-26.
13. Oxford R. *Language learning strategies: What every teacher should know*. – Boston: Heinle & Heinle, 1990. – 342p.
14. Pemberton, R. Edward, S.L., Or, W.W.F., and Pierson, H.D. (Eds.). (1996). *Taking Control: Autonomy in Language Learning*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
15. Riley, P. (1988). The ethnography of autonomy. In A. Brookes & P. Grundy (Eds.). *Individualization and Autonomy in Language Learning*. ELT Documents 131. Modern English Publications and the British Council. 12-34.
16. Wenden, A. (1987a). How to Be a Successful Language Learner: Insights and Prescriptions from L2 Learners. In A. Wenden & J. Rubin, J. (Eds.). *Learner Strategies in Language Learning*. Cambridge: Prentice-Hall. 103-116.
17. Wolff, Dieter. *Fremdsprachenlernen als Konstruktion Grundlagen für eine konstruktivistische Fremdsprachendidaktik*. – Frankfurt/M: Peter Lang – International Academic Publishers, 2002 – 421 S.

Статья посвящена проблеме генезиса концепции обучения автономии. Сделан ретроспективный анализ понятия «автономное обучение», его развития. В статье освещаются изменения в философии образования, теории обучения языку, политических убеждений и указывается на необходимость адаптации к быстрым изменениям в технологии. Определены факторы, объясняющие возникновение интереса к автономии в сфере образования. В статье подчеркивается важность аффективных, социальных и психологических факторов в изучении языка. В статье сделан вывод, что автономное обучение тесно связано со стратегиями обучения.

**Автономия, развитие, определения факторов, основания, стратегии, ответственность, самостоятельность.**

The article is devoted to the problem of the genesis of the autonomy learning concept. The aim of the paper is a retrospective analysis of the concept of "autonomy learning", its development and formation. The article highlights the changes in the philosophy of education, language learning theory, political beliefs and points to the need to adapt to rapid changes in the technology, communications and employment and to recognize that the ability to learn is more important nowadays than knowledge. The factors that explain the emergence of interest in autonomy in education were defined. The article emphasizes importance of affective, social and psychological factors in the acquisition of language. The recognition of these factors leads perception of the student as a central agent in the learning process and the recognition that this approach can contribute to a more effective and efficient learning. The article sums up that learning autonomy is closely linked to learning strategies. It was found out that Learning Strategies gradually become an important and integral part of the requirement of autonomous learning. The works of many scientists in autonomy learning were studied and analyzed. Some definitions of the concept "autonomy learning" were introduced in the table.

**Autonomy, development, definition, factors, grounds, strategy, responsibility, independence.**

УДК 378.147

## **ЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В АНТИЧНІ ЧАСИ**

**А.А. Каленський, кандидат педагогічних наук**

У статті проаналізовано етико-педагогічні ідеї, які з'явилися і зазнали певного розвитку в античні часи. Найбільший розквіт етико-